

O'zbek xalq vokal uslublarini xor san'atida qo'llash imkoniyatlari

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Buxoro Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Maqolada o'zbek xalq vokal uslublarini xor san'atida qo'llash imkoniyatlari, ularning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Xor ijrochiligida milliy vokal uslublarni joriy etish orqali nafaqat musiqiy ifodaning boyligi oshadi, balki talabalarda milliy o'zlikni anglashi va ifodaviy mahorati rivojlantiriladi. Tadqiqotda xalq vokal uslublari elementlarini xor repertuariga moslashtirish metodlari, interfaol mashg'ulotlar va audio-video tahlil asosida ijodiy ko'nikmalarni shakllantirish yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, maqolada xor san'atida o'zbek vokal uslublarining ritmik, melodik va emotsional xususiyatlarini uyg'unlashtirish, talabalarda kollektiv ijro madaniyatini rivojlantirish va musiqiy pedagogik samaradorlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari xalq vokal merosini zamonaviy xor ijrochiligida samarali qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'zbek xalq vokali, xor san'ati, ijodiy ko'nikmalar, ritmik va melodik xususiyat, ifodaviylik, interfaol metodlar, musiqiy pedagogika, kollektiv ijro, audio-video tahlil, milliy o'zlik

Possibilities of using Uzbek folk vocal styles in choral art

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Bukhara International University

Abstract: The article analyzes the possibilities of using Uzbek folk vocal styles in choral art, their theoretical and methodological foundations. By introducing national vocal styles in choral performance, not only the richness of musical expression increases, but also the awareness of national identity and expressive skills of students are developed. The study considers methods of adapting elements of folk vocal styles to the choral repertoire, approaches to the formation of creative skills based on interactive training and audio-video analysis. At the same time, the article gives recommendations on harmonizing the rhythmic, melodic and emotional characteristics of Uzbek vocal styles in choral art, developing a collective performance culture in students and increasing musical pedagogical efficiency. The results of the study show the possibilities of effectively using folk vocal heritage in modern choral performance.

Keywords: Uzbek folk vocals, choral art, creative skills, rhythmic and melodic characteristics, expressiveness, interactive methods, musical pedagogy, collective performance, audio-video analysis, national identity

Kirish. Xor san'ati - bu ko'p ovozli ijro madaniyati bo'lib, u milliy vokal an'analarining zamonaviy musiqiy shakllar bilan uyg'unlashuvini talab qiladi. O'zbek xalq vokal uslublari o'zining o'ziga xos melodik, ritmik va emotsional xususiyatlari bilan ajralib turadi. Shu sababli, ularni xor ijrochiligiga integratsiya qilish pedagogik va musiqiy nuqtai nazardan qiziqish uyg'otadi.

Xor pedagogikasida milliy vokal uslublarni qo'llash nafaqat musiqiy ifodaning boyligini oshiradi, balki talabalarda milliy o'zlikni anglashi, kollektiv ijro madaniyati va ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu jarayon talabalarning melodik va ritmik sezgi, emotsional ifoda va musiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

Maqolaning maqsadi - o'zbek xalq vokal uslublarni xor san'atida qo'llash metodik asoslarini tahlil qilish, interfaol va audio-video texnologiyalar yordamida ijodiy va pedagogik samaradorlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Asosiy qism

1. O'zbek xalq vokal uslublarni xor san'atiga integratsiyasi

O'zbek xalq vokal uslublari o'zining o'ziga xos melodik, ritmik va ifodaviy xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ular nafaqat milliy musiqa merosining ajralmas qismi, balki zamonaviy musiqa pedagogikasi va xor san'ati rivojida ham muhim o'rin tutadi. Xor san'ati esa ko'p ovozli ijro madaniyati bo'lib, bir necha ovoz qismining uyg'un ijrosini talab qiladi. Shu sababli, o'zbek xalq vokal uslublarni xor ijrochiligiga integratsiya qilish nafaqat musiqiy, balki pedagogik nuqtai nazardan ham dolzarb masala hisoblanadi.

Melodik integratsiya xor san'atida milliy vokal uslublarni qo'llashning eng muhim jihatlaridan biridir. O'zbek kuylari o'zining ornamentik naqshlari va melodik chiziq-lari bilan ajralib turadi, bu esa xor ijrosida yangicha ifodani talab qiladi. Melodik naqshlarni ko'p ovozli struktura ichida uyg'unlashtirish orqali ijrochi talaba o'z milliy musiqiy merosini saqlagan holda zamonaviy xor ijrochiligi talablariga moslashadi. Bu jarayonda harmonik va ritmik elementlar bilan moslashuv, diatonik o'zgarishlar va modulyatsiyalar hisobga olinadi. Shuningdek, frazalar va emotsional intonatsiya milliy vokal uslubini saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Ritmik moslashtirish ham xor ijrochiligida milliy vokal uslublarni integratsiya qilishda asosiy komponentlardan biridir. O'zbek xalq qo'shiqlarining ritmik naqshlari ko'pincha murakkab va poliritmik bo'ladi. Xor san'atida bu ritmlarni uyg'unlashtirish, turli ovoz qismlarini bir-biriga bog'lash va musiqiy to'qnashuvlarni oldini olish talab etiladi. Shu yo'l bilan talaba murakkab ritmik strukturalarni aniqlash, har bir ovoz

qismini ritmik jihatdan mustahkamlash va kollektiv ijro madaniyatini rivojlantiradi. Bu esa xor ijrochilarining vaqtni tuzish, koordinatsiya va musiqiy sezgi ko'nikmalarini oshiradi.

Ifodaviylik va emotsional uyg'unlik xor ijrochiligida milliy vokal uslublarini qo'llashning muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. O'zbek xalq kuylari emotsional boyligi bilan ajralib turadi, ularni ko'p ovozli ijroda to'liq ifodalash talabning ifodaviy va dramatik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda dynamics, frazlash va ovoz timbri bilan ishlashga alohida e'tibor qaratiladi. Xor ijrochisi milliy vokal frazalarni saqlab, ularni boshqa ovoz qismlari bilan uyg'unlashtirish orqali musiqaning boy va mazmunli ifodasini yaratadi.

Metodik jihatdan, o'zbek xalq vokal uslublarini xor san'atiga integratsiya qilish bir nechta samarali yondashuvlarni talab qiladi. Interfaol mashg'ulotlar talabning faoliyatini rag'batlantiradi, u har bir ovoz qismini alohida o'rganadi, so'ngra guruhda birlashtiradi. Audio-video tahlil yordamida talaba o'z ijrosini qayta ko'rib chiqadi, milliy vokal uslubiga moslikni tahlil qiladi va kamchiliklarni aniqlaydi. Modulli ta'lim yondashuvi esa ijodiy va texnik komponentlarni modulga bo'lish, ularni bosqichma-bosqich o'rganish imkonini beradi. Har bir modul talabning melodik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan bo'ladi.

Xor ijrochiligida individual va guruh ishlari integratsiyasi ham muhimdir. Talaba o'z ovoz diapazoniga mos ravishda frazalarni o'zlashtiradi, so'ngra ular xor ijrosida uyg'unlashtiriladi. Bu jarayon nafaqat individual texnik va ifodaviy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki kollektiv ijro madaniyatini ham oshiradi. Shu bilan birga, loyiha asosida ishlash va interfaol metodlar yordamida talaba o'z ijodiy yondashuvini rivojlantiradi, musiqiy tafakkur va kreativligini oshiradi.

Xor repertuariga milliy kuylardan adaptatsiyalar yaratish o'zbek vokal uslublarini zamonaviy ijroda saqlash imkonini beradi. Multimedia resurslar va elektron platformalardan foydalanish ham pedagogik samaradorlikni oshiradi, talaba o'z ijrosini mustaqil tahlil qiladi va rivojlantiradi. Shu tariqa, milliy vokal usublari xor san'atida integratsiyalashganda, talabning texnik, ritmik, melodik va ifodaviy ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek xalq vokal uslublarini xor san'atiga integratsiya qilish musiqiy pedagogika va ijodiy rivojlanish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv talabning milliy o'zligini anglashi, ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirishi va kollektiv ijro madaniyatini oshirishga xizmat qiladi. Modulli ta'lim, interfaol mashg'ulotlar, audio-video tahlil va individual-guruh ishlari yordamida xor pedagogikasida milliy vokal uslublarining samarali qo'llanilishi mumkin. Shu tariqa, xalq vokal merosi zamonaviy xor ijrochiligida integratsiyalashib, pedagogik samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

O'zbek xalq vokali o'zining ornamentik melodik naqshlari, ritmik murakkabliklari va emotsional ifodasi bilan ajralib turadi. Xor san'atida bu elementlarni qo'llash bir nechta yo'nalishda amalga oshiriladi:

1. Melodik integratsiya - xalq kuylari melodik naqshlari xor choralari bilan uyg'unlashtiriladi. Bu jarayonda vokal frazalarni harmonik tarzda moslashtirish, diatonik va modulyatsion o'zgarishlarni hisobga olish muhimdir.

2. Ritmik moslashtirish - xalq kuylari murakkab ritmik naqshlari bilan ajralib turadi. Xor ijrochiligida bu ritmlarni ko'p ovozli struktura ichida uyg'unlashtirish, poliritmik usullarni qo'llash talab etiladi.

3. Ifodaviylik va emotsional uyg'unlik - xor ijrochilari milliy vokal uslubining emotsional boyligini va frazlash uslublarini saqlagan holda ijro etadi. Bu jarayonda emotsional intonatsiya, dynamics va frazlashga alohida e'tibor beriladi.

2. Metodik yondashuvlar

Xor san'atida o'zbek xalq vokal uslublarini o'rgatishda bir nechta metodik yondashuvlar mavjud:

- Interfaol mashg'ulotlar - talaba guruhlarda kuyni ijodiy tarzda o'rganadi, har bir ovoz qismi alohida tahlil qilinadi va jamlangan ijro amalga oshiriladi.

- Audio-video tahlil - talaba o'z ijrosini yozadi, milliy vokal uslubiga moslikni tahlil qiladi va kamchiliklarni aniqlaydi.

- Modulli ta'lim - melodik, ritmik va ifodaviy komponentlar modulga bo'linadi, har bir modul bosqichma-bosqich o'rganiladi.

- Individual va guruh ishlari - talaba o'z ovoz xususiyatlariga mos ravishda frazalarni o'zlashtiradi, keyin ular xor ijrosida uyg'unlashtiriladi.

3. Xor san'atida pedagogik samaradorlik

Xor ijrochiligida o'zbek xalq vokal uslublarini qo'llash quyidagi pedagogik natijalarga olib keladi:

1. Milliy o'zlikni shakllantirish - talaba o'z milliy musiqiy merosini chuqurroq anglaydi.

2. Ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirish - melodik va ritmik variantlarni ijodiy tarzda o'rganish va ijro etish imkoniyati.

3. Kollektiv ijro madaniyati - ko'p ovozli ijro jarayonida hamkorlik va musiqiy muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.

4. Texnik va ifodaviy ustunlik - modul tizimida va audio-video tahlil yordamida talabaning texnik va emotsional ijro ko'nikmalari oshadi.

4. Takomillashtirish yo'nalishlari

- Xor repertuariga milliy kuylardan adaptatsiyalar yaratish, ritmik va melodik moslashuvlarni optimallashtirish.

- Audio-video tahlil va interfaol mashg'ulotlarni integratsiyalash orqali talabaning o'z ijrosini mustaqil tahlil qilish imkonini oshirish.

- Modullar va loyiha asosida ishlash orqali talabanning ijodiy yondashuvini rag'batlantirish.

- Milliy vokal uslublarni xor ijrosida ishlatishda multimedia resurslar va elektron platformalardan foydalanish.

Xulosa. O'zbek xalq vokal uslublarini xor san'atida qo'llash musiqiy pedagogika va ijodiy rivojlanish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv talabanning melodik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini rivojlantiradi, milliy o'zlikni shakllantiradi va kollektiv ijro madaniyatini oshiradi. Interfaol metodlar, audio-video tahlil va modulli ta'lim texnologiyalari yordamida xor pedagogikasida xalq vokal uslublarining samarali qo'llanilishi mumkin. Shu tariqa, milliy vokal merosi zamonaviy xor ijrochiligida integratsiyalashib, pedagogik samaradorlik va ijodiy yondashuvni sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. *Scientific progress* 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. *Science and Education* 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. *Science and Education* 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. *Science and Education* 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. *Science and Education* 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. *Scientific progress* 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. *Science and Education* 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. *Scientific progress* 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. *Scientific progress* 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки *Scientific progress* 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239

12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развиваемый музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развиваемый музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивной модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564
25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549

27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511

28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073

29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 312-319